

nie (poradie uvedených druhov umenia je prevzaté z recenzovanej knihy podľa autorovho členenia).

Pri každom zo spomínaných druhov umenia autor podáva ich presne vymedzené definície, doplnené konštatovaním, že spomenuté delenie je objektívne podmienené konkrétnymi historickými potrebami spoločnosti a možnosťami, ktoré sa vytvárali v procese ľudskej činnosti od jej začiatkov. Je súčasne nepopierateľné, že integrácia, ktorá nastala v umení, v nijakom prípade nepopiera jeho delenie na jednotlivé druhy. Práve naopak, svedčí iba o ustavičnom pohybe umenia. Dialektika vývinu druhov umenia spočíva práve v tom, že tak ako sa navzájom ovplyvňujú, obohacujú a vytvárajú nové, obsiahlejšie formálne jednotky, súčasne sa osamostatňujú a kvalitatívne utvrdzujú ako svojbytné, nezameniteľné formy umeleckého odrazu.

LITERATÚRA

1. LENIN, V. I.: Spisy, 38. Bratislava 1961.
2. BOREV, J. B.: Estetika. Moskva 1975.
3. BOREV, J. B.: Základní estetické kategorie. Praha 1963.

DEJINY FILOZOFIE A OTÁZKY KULTÚRY

Historia filosofii i voprosy kul'tury (zborník). Nauka, Moskva 1975

Zborník štúdií sovietskych filozofov, ktorý edične pripravil M. A. Lifšič, je pokusom preskúmať styčné plochy medzi dvoma filozofickými disciplínami — dejinami filozofie a filozofiou kultúry. Odhaľuje sa tým nová oblasť filozofických výskumov. Nová nielen preto, že doteraz sme sa s ňou zriedkavo stretávali na stránkach odbornej tlače, ale najmä preto, že taký výsostne aktuálny problém, ako sú otázky kultúry, nebýva príliš často analyzovaný z dejinnofilozofického hľadiska. A predsa často práve dejinnofilozofický pohľad pomôže lepšie posúdiť genézu problému, ale aj jeho nové, súčasné aspekty.

Záverom považujeme za potrebné zdôrazniť, že Borevova práca je originálnym prínosom do estetickej problematiky nielen preto, že autor výstižným spôsobom interpretuje základné problémy marxisticko-leninskej estetiky, ale aj nastoluje mnohé, dosiaľ estetickou teóriou nepovšimnuté otázky.

Kniha zaujme čitateľa fundovaným a všestranne podaným výkladom, ako aj bohatou literatúrou, na ktorú sa autor odvoláva. Ďalej je potrebné zmieniť sa o sústavnom a dôslednom úsilí hľadať marxistické východiská pre riešenie filozofickej i špecifickej problematiky v oblasti estetiky. Autor sa neuspokojuje so zaužívanými prístupmi k danej problematike, ale hľadá prístup, ktorý by bol najoptimálnejší. Čitateľovi oboznámenému so základnými poznatkami z oblasti estetiky kniha poskytne skutočne ucelený a syntetizujúci pohľad na primárne estetické otázky.

Anna Klimeková

Problém kultúry obsahuje a vždy obsahoval výrazné svetonázorové prvky. Veď ideologický boj v každej historickej epoche sa stával najostrejším práve v oblasti kultúrnej problematiky. V úsilí poukázať na úzku spojitosť medzi oboma oblasťami filozofických výskumov, sovietski autori predkladajú osem statí, v ktorých skúmajú vzťah dejín filozofie a filozofických teórií kultúry v historickom úseku od obdobia klasického Grécka až po začiatok obdobia osvietenstva.

V redakčnom úvode k zborníku sa pripomína známa myšlienka Fridricha Engelsa, že pre rozvíjanie našich teoretických

schopností niet lepšieho prostriedku ako výskum dejín myslenia. Podľa autorov sa tieto dejiny spájajú s oblasťou filozofických problémov kultúry v troch hlavných bodoch.

Po prvé, „súčasná teória kultúry sama má svoju historickú prípravu v myslení predchádzajúcich epoch“ (s. 4). Po druhé, „filozofia sama je kultúrny jav istého obdobia. Mnohé spoločné črty ju spájajú s umením a literatúrou, politikou a mravným životom epochy. Z tohto hľadiska sú možné a už existujú početné výskumy, skúmajúce sám proces myslenia daného obdobia ako pohyb myslenia, ktoré má určitú historickú štruktúru, odrážajúcu objektívne realnosti materiálnej ľudskej praxe a spoločenského zápasu svojej doby“ (s. 5). A napokon po tretie, „filozofia kultúry istej epochy sa nevyjadruje vždy v čisto filozofickom myslení... Ako v prírodných vedách, tak aj v histórii dôležité zovšeobecnenia vznikajú najmä na styčných plochách rozličných oblastí jediného vedeckého poznania“ (s. 5). Tieto zásady sa autori stati, ktoré sú zaradené do zborníka, usilujú rozpracovať a aplikovať na konkrétne obdobia a na vybrané problémy z dejín filozofie a kultúry.

Prvou štúdiou je relatívne rozsiahla práca A. F. L o s e v a *Historický čas v kultúre klasického Grécka (Platón a Aristoteles)*. Autor venuje mimoriadnu pozornosť Platónovej historickej kozmológii, otázkam Platónovho chápania rozvoja spoločenskej kultúry, kritike Aristotelovho učenia o čase ako o pohybe, Aristotelovmu hodnoteniu rodovej občiny, otázke ideálneho štátu u Aristotela, Aristotelovým názorom na štátnosť, teleologickému charakteru aristotelovskej koncepcie dejín kultúry a iným otázkam, ktoré súvisia s filozofiou a svetonázorom oboch veľkých antických filozofov. Na pozadí týchto problémov skúma vzťah Platóna a Aristotela k idealizmu, resp. materializmu, a dospieva k záveru, že ak považujeme antických Grékov za živelných materialistov, tak „tento živelný materializmus bol v Grécku

natoľko silný, že ovplyvnil aj také piliere idealizmu ako Platón a Aristoteles“ (s. 60).

Autor ďalšej state G. S. K n a b e sa venoval chápaniu kultúry v starovekom Ríme a v tejto súvislosti obrátil svoju pozornosť najmä na rané Tacitove práce. Nevyhol sa, pravda, ani analýze názorov niektorých iných rímskych filozofov a mysliteľov, najmä Ciceróna, Vergília, Quintiliána, a Senecu, no najväčšiu časť štúdie zaberá rozbor Tacitových diel *De origine et situ Germanorum*, *De vita Iulii Agricolae*, *Ab excessu divi Augusti*, *Dialogus et oratoribus a Historiarum libri*. Tacitus, podľa G. S. Knabeho, vyslovil názory nielen o Ríme, ale aj o niektorých všeobecných vlastnostiach kultúry: „Objavil a ukázal nám, že kultúra je častou histórie, a preto je rovnako večná; že v každom dejinnom období je systémom protirečivých úsilí, ideálov a noriem, že zavŕšenie jedného z takýchto systémov znamená iba prechod k inému; že vnútornou témou kultúry vždy ostane vzťah človeka a spoločnosti...“ (s. 128).

Filozofickými problémami renesančnej kultúry a umenia sa zaoberá A. Ch. G o r f u n k e l. Vidí vo vývine renesančnej kultúry prechod od apoteózy scholastiky, cez „zrod filozofie“ k utópii všeobecného súhlasu a k jej rozkladu v súvislosti s tridentských koncilom.

Autor ďalšej štúdie L. M. B a t k i n sa taktiež zamerá na výskum otázok, ktoré súvisia s obdobím renesancie. Jeho práca má názov *K problému historizmu v talianskej kultúre renesančného obdobia*.

Kultúrnofilozofickými, ale aj sociálnofilozofickými názormi francúzskeho filozofa Michela Montaigna sa zaoberá V. M. B o g u s l a v s k i j v pozoruhodnej kapitole *Montaigne a filozofia kultúry*.

Ďalšou veľkou postavou svetových dejín filozofie, anglickým materialistom Francisom Baconom sa zaoberá J. P. M i c h a l e n k o v stati *Idea kultúry v učení Francisu Baconu*. Rozoberá v nej nielen Baconovu koncepciu kultúry, ale v tejto sú-

vislosti aj jeho názory na človeka. Vy-
chádza pritom z Baconovho názoru, že
kultúra vzniká zo vzájomného vzťahu prí-
rody a človeka. Mimoriadnu — a zaslú-
ženú — pozornosť venoval autor Bacono-
vej myšlienke prekonania stredovekého ú-
padku kultúry.

V. V. Sokolov je autorom štúdie
o vzťahu myšlienky prirodzeného práva
k dejinám ľudskej kultúry a spoločnosti.
Štúdia má názov *Človek, spoločnosť, štát-
nosť a kultúra u západoeurópskych teore-
tikov prirodzeného práva 17. stor.*

Poslednou časťou kolektívnej práce so-
vietskych filozofov je kapitola o anglic-
kých moralistoch A. Shaftesburym, F. Hat-
chesonovi a B. Mandevillovi. V závere
tejto state, nazvanej *Anglickí moralisti 18.
stor. o „podstate človeka“*, autor zdôraz-
ňuje — a týmto tvrdením sa končí celá
kniha — že „iba marxizmus-leninizmus
dáva možnosť uviesť do života tie huma-
nistické ideály, o ktorých snívali najlep-
šie mozgy ľudstva“.

Dalimír Hajko

O METODOLÓGII FYZIKY

I. V. Kuznecov, *Vybrané práce z metodológie fyziky*. Izd. Nauka, Moskva 1975, 295 strán.

Pred niekoľkými rokmi zosnulý známy
sovietky filozof, historik prírodovedy, za-
kladateľ vedeckej školy zaoberajúcej sa me-
todologickými princípmi fyzikálnych vied,
Ivan Vasilievič Kuznecov zanechal
vo svojej poslednej práci veľmi podnetný
a aktuálny odkaz, veľa podnetných
myšlienok, stimulov pre prácu svojich na-
sledovníkov. Kuznecovova kniha aj napriek
tomu, že v istom zmysle má fragmentár-
ny charakter, je úspešným pokusom o vy-
tvorenie jednotného obrazu o štruktúre
a predmete fyziky, pokusom o vytvorenie
všeobecnej teórie fyzikálneho poznania.
Redakčná rada (pod vedením B. M. Ked-
rova) zaradila do zborníka najmä štúdie
zaoberajúce sa historicko-metodologickou
problematikou, ktoré prehľadne dokumen-
tujú najzávažnejšie úspechy, ako aj ďalšie
úlohy v oblasti filozofie prírodných vied
a v oblasti dejín metodológie prírodných
vied.

Po úvode venovanom významu filozo-
fických myšlienok V. I. Lenina pre po-
znanie prírody a pre prácu prírodovedcov
vôbec nasledujú tri relatívne samostatné
kapitoly knihy, a to o štruktúre fyzikál-
nej teórie a o predmete fyziky, o metóde
fyzikálnej teórie a napokon o základných
pojmach fyziky. Knihu uzatvára chrono-

logicky usporiadaný zoznam vedeckých
prác I. V. Kuznecova.

Nielen v úvode analyzuje autor význam
Leninových myšlienok pre prírodovedu.
Podobné rozborly odkazu klasikov sa vinú
v celej jeho knihe. Leninské chápanie hmo-
ty či teórie odrazu a praxe ako kritéria
poznania, Engelsovo učenie o formách po-
hybu hmoty a mnohé iné poznamenali
myslenie I. V. Kuznecova a formovali
jeho základný prístup k riešeniu problé-
mov z oblasti prírodovedy. Kuznecovova
kniha, ktorá je príkladom tvorivej apli-
kácie ideového odkazu klasikov marxizmu-
leninizmu v oblasti histórie a metodoló-
gie prírodovedy, je súčasne radikálnou, ne-
kompromisnou kritikou akýchkoľvek poku-
sov o idealistické či neidealistické dezinter-
pretácie výsledkov súčasného prírodove-
deckého bádania.

Problému, ktorý autor rozoberá v pr-
vej kapitole, sa venuje v poslednom čase
v marxistickej aj nemarxistickej filozofii
veľa pozornosti. Dokonca nie je zriedka-
vosťou, ak sa o probléme štruktúry vedec-
kých teórií vyslovujú aj špeciálni vedci.
Problém podnietil veľký záujem, lebo vý-
vin vedeckého poznania v najrôznejších
oblastiach ukazuje, že napriek odlišno-
stiam vedeckých systémov existujú aj ich